

Київський університет імені Бориса Грінченка

**ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ
ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Монографія

Київ — 2018

УДК 373.3/5.015.31:172.1
Ф79

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 9 від 05.10.2017 р.)

За загальною редакцією *Левітаса Ф.Л.*,
доктора історичних наук, професора

Рецензенти:

Патриляк Іван Казимирович, декан історичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор історичних наук, професор;
Филипович Людмила Олександрівна, завідувач відділом історії релігії
та практичного релігієзнавства Інституту філософії
імені Г.С. Сковороди НАН України, доктор філософських наук, професор.

Формування патріотичної та громадянської свідомості учнів:

Ф79 теорія і практика : моногр. / Авт. кол.: Александрова О.С., Левітас
Ф.Л., Салата О.О., Шепетяк О.М., Матвійчук О.Є., Петрошук Н.Р. та
ін. ; [за заг. ред. проф. Левітаса Ф.Л. ; наук. ред. Александрової О.С.,
Салати О.О.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. — 172 с.
ISBN 978-617-658-045-4

Монографія присвячена проблемі формування патріотичної свідомості учнівської молоді. Складається з двох частин — науково-методологічної та практичної. Перша висвітлює історико-філософські аспекти становлення і розвитку поняття «патріотизм», його постійні трансформації в умовах динамічного розвитку суспільства. Авторами враховані різноманітні погляди і тенденції в осмисленні ролі патріотизму, патріотичного виховання дітей та юнацтва. Друга частина монографії має характер практичних напрацювань і методичних рекомендацій для педагогів. Матеріал підготовлено з урахуванням сучасних методичних практик.

УДК 373.3/5.015.31:172.1

ISBN 978-617-658-045-4

© Авторський колектив, 2018

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2018

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ ПАТРІОТИЗМУ.....	5
<i>Дзьобань О.П., Александрова О.С.</i> Патріотизм як соціокультурний феномен.....	5
<i>Горбань О.В.</i> Вітчизняна інтелігенція як ідеолог національного патріотизму.....	33
<i>Шепетяк О.М.</i> Церква і патріотизм у доробку мислителів Київської Русі.....	48
<i>Салата О.О.</i> Виховання патріотизму в умовах нових суспільно-політичних реалій.....	58
<i>Брижнік В.М.</i> Повоєнне відтворення громадянської свідомості як чинник виховання патріотизму: досвід західнонімецької філософії.....	67
<i>Беззуб Ю.В.</i> Українознавство в тенденціях культурно-освітнього розвитку України початку ХХІ століття.....	81

РОЗДІЛ II

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ: МЕТОДИЧНІ СТУДІЇ.....	95
<i>Левітас Ф.Л., Левітас С.Ф.</i> Формування патріотичної свідомості учнів 7 класів на матеріалах історичних джерел.....	95
<i>Свирська Т.І., Савченко С.В.</i> Національна ідея в становленні громадянина-патріота України: методологічний аспект.....	106

<i>Олексенко С.В.</i> Тренінг як форма роботи з патріотичного виховання в навчальному закладі.	120
<i>Матвійчук О.Є.</i> Патріотичне виховання — пріоритетний напрям краєзнавчої діяльності бібліотек	128
<i>Клименко Н.П.</i> Борис Грінченко і Настя Грінченко в суспільно-політичному житті України: до питання про патріотичне виховання на уроках історії в 9 класах	142
<i>Петрощук Н.Р.</i> Боротьба за статус української мови в суспільно-політичних дискурсах ХІХ — початку ХХ століття (матеріали до уроків з історії України в 9 кл.)	148
<i>Дзюбак С.О.</i> Музейні уроки та музейна методична робота учнів як інноваційна методика навчально-виховного процесу на уроках історії	158
<i>Відомості про авторів</i>	170

Матвійчук О.Є.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ — ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ КРАЄЗНАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

Серед соціальних інституцій, які забезпечують реалізацію Указу Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, чільне місце займає бібліотека.

Вже багато століть місія бібліотеки полягає у розвитку, створенні, збереженні та організації використання власних і світових інформаційних ресурсів. У стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» зазначається, що бібліотеки України є базовим елементом культурної, наукової, освітньої, інформаційної інфраструктури держави. Вони важливі для розвитку інформаційної та мовної культури суспільства, патріотичного, правового та екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення і розуміння національної історії та культури. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати здобуті знання і досвід у розбудову незалежної України [8].

Тісно співпрацюючи з навчальними закладами, бібліотеки сприяють реалізації одного із важливих напрямів виховання — патріотичного, формують в учнів патріотизм як почуття і базову якість особистості.

Патріотичне виховання є складовою частиною загального виховного процесу, являє собою систематичну, цілеспрямовану діяльність органів державної влади, установ освіти та культури, громадських організацій щодо формування у громадян високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, готовності до виконання громадянських конституційних обов'язків. Воно включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти, охоплює своїм впливом усі покоління, пронизує усі сторони життя — соціальну, економічну, політичну, духовну, правову, педагогічну [4]. Відповідно до зазначеної мети патріотичного виховання бібліотекарі реалізують

один із важливих і цікавих напрямів бібліотечної роботи — краєзнавчу діяльність.

Термін «краєзнавство» містить у собі два значення — «край» та «знаю». Краєзнавство — збір, накопичення і популяризація відомостей про певну територію з різних точок зору: географії, геології, метеорології, рослинного і тваринного світу, населення, господарства, історії, культури тощо [1–2; 5–6]. Саме поняття «бібліотечне краєзнавство» виникло порівняно недавно, у 70-х роках ХХ ст., і ознак науково обґрунтованої теорії набуло на початку 90-х років. До його становлення доклали зусиль М.І. Ясинський, В.Д. Отамановський, Л.Б. Хавкіна, І.І. Корнейчик, О.І. Талалакіна, О.В. Мамонтов, М.М. Щерба, Н.М. Кушнарєнко [5–7].

Мета бібліотечного краєзнавства — вивчення і популяризація інформації про рідний край.

Інтерес суспільства до своєї історії створює передумови для нового підйому краєзнавчої діяльності бібліотек, пошуку нових форм роботи бібліотеки в процесі патріотичного виховання не лише молодого покоління, але й усіх верств населення.

Організаційно краєзнавча діяльність бібліотек регламентується Положенням про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України (Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 11.06.1996 р. № 314). Суть краєзнавчої діяльності кожної бібліотеки полягає у формуванні та вивченні інформаційно-бібліографічних ресурсів краєзнавчої тематики та їх активного використання читачами, включає роботу з краєзнавчими документами та організацію довідково-бібліографічного апарату (ДБА) [5–7].

Разом з традиційним збором, збереженням і просуванням краєзнавчих документів пріоритетну роль у діяльності бібліотек почала займати пошукова, архівна та музейна, по суті, дослідницька робота. Змістовним ядром цього напрямку є вивчення історії бібліотек та бібліотечної справи в рідному краї. Ці матеріали дають змогу відтворити історію бібліотек краю, яка є часткою історії області, району, міста, села. Зібраний матеріал відтворюється в буклетах, пам'ятках, альбомах, довідниках тощо. Ще один напрям бібліотечного краєзнавства — це вивчення рідного краю, пошуки нових відомостей, оформлення їх у вигляді літописів, статей, повідомлень. Він реалізується силами бібліотекарів і читацького активу бібліотеки.

Кожна бібліотека в силу своїх можливостей — зберігач найповнішого зібрання краєзнавчих ресурсів, центр поширення краєзнавчих знань. Адже вона за принципом максимальної повноти виявляє та включає до фонду бібліотек краєзнавчі документи про територію, відображає їх у ДБА, забезпечує бібліографічне обслуговування за запитом, що стосуються краю; організовує та проводить краєзнавчі дослідження щодо своєї території, створює первинні та вторинні джерела краєзнавчої інформації.

Краєзнавча робота бібліотеки починається з формування краєзнавчого фонду.

До категорії «краєзнавчі» належать документи, краєзнавчі матеріали, книги, незалежно від року їх видання та актуальності на сьогодні. Краєзнавчий фонд є документальною пам'яткою [1–2; 5–7].

Зміст краєзнавчого фонду схожий зі змістовною структурою всього фонду бібліотеки: історія, природа, сільське господарство, мистецтво, культура, художня література. Тобто краєзнавчий фонд бібліотеки — це не лише художня література місцевих письменників, поетів, а вся література, документи, матеріали, що охоплюють всі аспекти життя району, міста, села [7].

Дуже важливо виділяти краєзнавчі видання в окремий фонд. Для цього бібліотечні фахівці передивляються весь бібліотечний фонд для виявлення в ньому краєзнавчих аспектів. Краєзнавчі фонди виділяють із загального фонду на окремий стелаж, окрему краєзнавчу полицю, створюють краєзнавчий куточок, на якому організують постійно діючі книжкові виставки, на якій представлено карту міста, району, вулиці та інші фактографічні й ілюстративні матеріали, альбоми, папки, теки з газетними публікаціями; довідкові та бібліографічні видання. Особливого значення в краєзнавчому фонді набувають не книжкові видання: рукописні матеріали, предмети побуту, ксерокопії окремих статей з періодичних видань, дайджести, реферативна база, кіно-, фото-, фонодокументи. Останніми роками у бібліотечних фондах з'являються колекції мультимедійних краєзнавчих ресурсів (CD/DVD), які включають цифрові копії неопублікованих документів (фото, тексти), аудіофайли з авторським виконанням поезії, пісень, відеофільмів про важливі події сьогодення краю, діалоги з живими свідками подій, записами майстер-класів, відеоекскурсій. Розробляються тематичні слайд-презентації про музейні експозиції, життя та діяльність відомих краян, присвяче-

ні пам'ятним датам села / міста та заходів у бібліотеках. На сайтах багатьох бібліотек виставлено у вільному доступі для користувачів колекції повних текстів краєзнавчих матеріалів.

Бібліотечні фахівці у своїй роботі з читачами використовують тематичні папки, своєрідні бази даних з історії, економіки, культури, екології краю, які представлені вирізками з газетних і журнальних статей краєзнавчої тематики, спогади місцевих жителів, літописи рідної землі, альбоми про рідний край тощо.

Отже, фонд літератури краєзнавчої тематики, власні видання бібліотеки (реферати, дайджести, папки-досьє тощо) складають основну інформаційних краєзнавчих ресурсів бібліотеки. Їх доповнює краєзнавча картотека.

Краєзнавча картотека складається з трьох основних частин: систематичної; персоналій — документи про видатних осіб (місцевих діячів, письменників, митців), чиє життя та діяльність пов'язані з краєм, згруповані за алфавітом прізвищ; топографічної — документи про окремі населені пункти, географічні території, об'єкти, розташовані в алфавітному порядку їх назв. Систематична картотека зазвичай містить такі розділи: край у цілому; природа і природні ресурси краю; екологія краю; історія краю; етнографія краю; економічний розвиток краю; сільське господарство; освіта; дитячі організації в краї, дитячі рухи, акції; діти — переможці конкурсів, олімпіад, лауреати та дипломанти фестивалів (про них); фізична культура і спорт; суспільно-політичне життя краю; культурне життя краю; дитячі бібліотеки; мистецтво; край у творах мистецтва; літературне життя краю; край у художній літературі; місцеві письменники, їхні твори і література про них; дитяча література краю [2; 5–7].

Краєзнавство зараз перебуває в авангарді національно-культурного відродження України, є опорою її державності, оскільки дає змогу більш глибоко пізнати свою Батьківщину, історію, відкривати на своїй землі скарбниці та чудеса світового рівня.

Бібліотечне краєзнавство сприяє соціальному, економічному, культурному розвитку краю; охороні та раціональному використанню природних багатств і культурної спадщини краю, всебічному вивченню й науковому дослідженню краю, вихованню поваги до історії, культури краю, розвитку творчих здібностей особистості на основі місцевих традицій та професійних митців [1–3; 5–7].

Серед напрямів краєзнавчої роботи бібліотек останніми роками варто виокремити такі:

— сприяння морально-правовому та національно-патріотичному вихованню молоді як основи формування громадянського суспільства різними формами бібліотечної роботи для активної протидії аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму; зокрема виховання в молоді любові до рідної землі, родини, мови, історії, народу, держави як основних цінностей громадянина-патріота;

— активізація проведення у бібліотеках заходів військово-патріотичного виховання шляхом співпраці з військкоматами, призовними пунктами, військовими частинами; удосконалення традиційних форм і методів бібліотечної роботи та активне використання технічних засобів, сучасних технологій навчання і виховання;

— впровадження активних та інтерактивних форм роботи шляхом проведення диспутів, діалогів, флешмобів тощо;

— відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України шляхом відзначення дат суспільно-політичного життя країни, вшановування пам'яті видатних діячів, полеглих за волю України в різні історичні періоди, створення теки, літописів, альбомів, електронних ресурсів;

— пропагування літератури про сучасних захисників України, патріотичну діяльність учасників АТО, волонтерів-земляків;

— сприяння соціально-виховній підтримці підлітків із родин учасників АТО, сімей, які переселилися зі східних регіонів України, Криму;

— ініціювання проведення патріотичних благодійних акцій, виступаючи осередками громадської активності, центрами благодійної та волонтерської діяльності;

— участь у впровадженні спільних проєктів та патріотичних акцій з різними державними та соціальними інституціями;

— популяризація в діяльності клубів за інтересами заходів національно-патріотичної тематики;

— налагодження конструктивної взаємодії бібліотек з молодіжними громадськими організаціями та рухами, їх осередками на місцях;

— сприяння підвищенню компетентності батьків у патріотичному вихованні дітей, зміцненню взаємодії бібліотеки з сім'ями, родинами;

— узагальнення інноваційного досвіду з питань національно-патріотичного виховання, його адаптація та поширення;

— взаємодія із засобами масової інформації з метою висвітлення діяльності бібліотек у пресі, соціальних мережах, для спільної підготовки відповідних теле- і радіопередач та кращого досвіду роботи [9].

Найбільше серед мережі бібліотек до реалізації мети патріотичного виховання долучаються публічні, дитячі, шкільні та юнацькі бібліотеки, які популяризують літературу, що висвітлює сторінки історії рідного краю, його етнічні, мовні, культурні традиції, творчість талановитих людей.

Краєзнавча діяльність бібліотек м. Києва містить кілька напрямів — історичне, літературно-мистецьке та етнографічне краєзнавство.

Ознайомленню з історією рідного краю, його культурою допомагають різні форми краєзнавчої роботи бібліотек м. Києва: краєзнавчі лекторії «Київ — столиця України», «Абетка мого міста», перегляди фільмів, краєзнавчі години «Люблю своє місто Київ», огляди книжкових виставок, присвячених окремій персоналії, загалом краєзнавчому портрету краю, міста «Глянь, який чудовий мій рідний край, моя Україна»; звукові виставки, присвячені подіям та постатям із календаря пам'ятних дат; диспути, уроки історичної пам'яті «Пам'ятаймо нашу історію», «Хто ми, звідки родом?», уроки народознавства «Пам'ятаємо свій родовід» (Додаток 1), уроки мужності; історичні подорожі «Мій край, мій народ, його минуле»; усні історико-краєзнавчі журнали «Їх імена в назвах вулиць міста Києва», калейдоскопи «Особистості в історії, історія в особистостях», слайд-розповіді «Літературна подорож в історію», «Географія українського письменства», «Я твій, я твій, коханий рідний краю, в щасливий час і в лютий час біди, і ні на що тебе не промінюю. Ти у мені, як я в тобі — завжди»; вечори зустрічі з ветеранами, зі славетними земляками, вечори вшанування, вечори пам'яті «Привітаймо визволителів нашого краю». Особливе місце відводиться заходам, присвяченим подвигу Небесної Сотні під час Революції гідності, зустрічі із бійцями АТО, волонтерами. Практикують бібліотеки проведення тижнів та місячників популяризації краєзнавчої книги, краєзнавчі та історико-краєзнавчі читання, історико-етнографічні ігри, краєзнавчі вікторини, зустрічі з дослідниками історії та культури краю, літературознавцями, письменниками

«Нам є ким пишатися»; літературні краєзнавчі експедиції «Мій край у всьому неповторний» або «Це та земля, де нам судилось жити»; родинні свята; краєзнавчі фото-конкурси «Вулиці нашого міста», «Вулицями стародавнього Києва»; створення тематичних та персональних біобібліографічних посібників, бібліографічних списків літератури «Народжені в Україні та в м. Києві»; форми літературно-мистецького напрямку, вікторини, поетичні години, конкурси, ігрові програми, ігри-мандрівки, літературно-краєзнавчі квести, вечори поезії, літературно-мистецькі калейдоскопи, конкурси віршів про рідний край «Я виріс тут, і край мені цей дорогий», мистецькі години «Майстри пензля м. Києва» [10]. Безперечний результат у вихованні в дітей та молоді любові до рідного краю мають заходи з популяризації творчості письменників-земляків. Саме література рідного краю втілює одну з основних ознак нації, формує національне світосприйняття, національну свідомість. Під час проведення цих заходів бібліотекарі часто використовують документи, спогади, кіно- і фотоматеріали, звукозаписи, художні твори, які допомагають створити відповідну емоційну атмосферу, підсилюють виховний вплив поданого матеріалу.

Серед цікавих напрямів краєзнавчої роботи слід назвати проведення спільно з учнями генеалогічних досліджень «Дерево мого роду», збір спогадів їхніх родичів, пошук документів із родинних архівів (Додаток 1). Однією із форм роботи, яка практикується у шкільних бібліотеках м. Києва, є підготовка «Хрестоматії з історії міста», в яку добираються, систематизуються матеріали газетних вирізок, ксерокопій або бібліографічних посилань на певні теми, малюнки та аплікації «Київ та кияни очима дітей». Активно співпрацюють дитячі, шкільні та юнацькі бібліотеки з музеями, архівами, бібліотеками м. Києва. Проводяться цікаві он-лайн-дискусії та групи у соцмережах щодо обговорення історії краю; картотеки, банки даних з краєзнавства, надання інформації про історію свого міста, краю, у яких модераторами є шкільні бібліотекарі. Для учнів 1–4 кл. використовують спеціальну краєзнавчу тематичну картотеку з обкладинок книг про рідне місто Київ.

На курсах підвищення кваліфікації, зокрема, шкільні бібліотекарі у формі випускної роботи представляють власні дослідження діяльності бібліотек, у яких вони працюють. Змістовним ядром цього напрямку є вивчення історії бібліотек та бібліотечної справи в цілому,

в місті, районі та кожній конкретній школі, широка популяризація краєзнавчих видань та наявність краєзнавчої специфіки в оформленні бібліотеки. Спільними зусиллями бібліотекарів і читацького активу бібліотек готуються цікаві статті, повідомлення у районні газети, збірники матеріалів про історичні місця, вулиці, пам'ятники тощо (Додаток 2).

Переглянувши різні матеріали про певну місцевість, об'єкт, у користувачів закономірно виникає бажання досліджувати загадкові та мальовничі місця рідної України. З цієї метою у бібліотеках м. Києва було розпочато реалізацію проекту молодіжної секції Української бібліотечної асоціації «Бібліотечний туризм: пізнай Україну та її бібліотеки». Мета проекту — популяризація бібліотек у суспільстві шляхом включення книгозбірень до туристичних маршрутів регіону, розробка оригінальних авторських прогулянок Києвом [3].

Отже, своєрідною складовою патріотичного виховання підростаючого покоління є краєзнавча робота бібліотек, спрямована на донесення кожній віковій групі читачів у найдоступнішій формі відомостей про рідний край, його традиції, народні обряди, відомих людей.

Використання учнями та вчителями краєзнавчого матеріалу сприяє вихованню патріотичних почуттів любові до рідної землі, збагаченню духовного світу школярів. З огляду на це зростає роль краєзнавства, зокрема його культурно-мистецьких, літературних напрямів. Саме бібліотека формує особистість на ґрунті історії, культури, традицій народу. Власне краєзнавча діяльність дає змогу виділити бібліотеку з числа схожих, зробити її унікальною, особливою.

ДЖЕРЕЛА

1. Бібліотечне краєзнавство у культурному просторі України : зб. матер. Всеукр. наук.-практич. конф. 20 листопада 2013 р. / за ред. О.П. Реєнта / Національна історична бібліотека України. — К., 2014. — 22 с.
2. Бібліотечне краєзнавство в системі соціальної інтеграції молоді: огляд краєзнавчої діяльності бібліотек / уклад С. Воробель. — Тернопіль, 2015. — 21 с.

3. Бібліотуризм як інноваційна складова співпраці школи, родини, громади / підгот. О.Є. Матвійчук [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://docslide.net/education/-5871b16e1a28abda6a8b6b2b.html>
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://bdpu.org/national-patriotic-education/>
5. Краєзнавча робота в бібліотеках України: інформ. бюлетень / підгот. В.П. Кисельова / Національна історична бібліотека України. — К., 2011. — Вип. 2. — 27 с.
6. Краєзнавча діяльність бібліотек : метод. посіб. / Підгот. В.П. Кисельова та ін.; наук. ред. Н.М. Кушнарченко / Держ. іст. б-ка України. — К. : ТОВ «ЛК і Мейкер»; ТОВ «Ніка-Принт», 2002. — 208 с.
7. Кушнарченко Н.М. Бібліотечне краєзнавство : підруч. / Н.М. Кушнарченко. — К. : Знання, 2007. — 323 с.
8. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://file:///C:/Users/Oksana/Downloads/Strategy_Text_07_2015_3.pdf
9. Рекомендації обласного семінару працівників, відповідальних за роботу з юнацтвом, районних, міських централізованих бібліотечних систем на тему «Бібліотека — платформа для національно-патріотичного виховання підлітків та молоді» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://vollibr.org.ua/index.php/home-2/14-sample-data-articles/485-biblioteka-platforma-dlya-natsionalno-patriotichnogo-vikhovannya-pidlitkiv>
10. Шкільна бібліотека в навчально-виховному процесі : зб. ст. з досвіду роботи бібліотекарів ЗНЗ м. Києва / уклад. О.Є. Матвійчук; кер. проекту Ф.Л. Левітас. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. — 156 с.

ДОДАТОК 1

Генеалогічне дослідження «Дерево мого роду»

Родовід — походження, послідовність, історія поколінь певного роду.

Вислів «вести рід» тлумачиться як бути нащадком кого-небудь, походити від когось.

Історична наука, що вивчає історію родів або родословну окремої людини називається генеалогією. Найчастіше інформація про родовід оформляється у вигляді родинного дерева. Рід — це дійсно дерево, має коріння — покоління минулого, стовбур — сьогодення і гілочки — наступні покоління.

Спілкуючись з іншими людьми, завжди цікаво дізнаватись про їхні інтереси, захоплення, місце й умови проживання, звідки походить їхній рід. А що можеш розповісти про себе ти своїм новим знайомим, друзям? Як ти ставишся до своєї родини, що ти можеш розповісти про свою сім'ю?

Як ти розумієш прислів'я про сім'ю, родовід? Хто твої предки, яке минуле вашої родини, як у майбутньому уникнути помилок минулого і правильно вибудувати своє життя? Відповіді на ці питання ти зможеш дізнатись, заповнюючи книгу свого роду. Кожен з нас має дати світові найкраще з того, що вклав у нього весь рід.

*І засміялась провесінь: Пора!
За Чорним Шляхом за Великим Лугом —
дивлюсь: мій прадід, і пра-пра, пра-пра —
Усі ідуть за часом, як за плугом.*

Ліна Костенко

Створення і презентація свого родоводу складається з кількох етапів.

I. Уміти розповісти про свою сім'ю, намалювати «Родинне дерево».

II. Дослідницька робота з вивчення історії своєї сім'ї.

Виготовити міні-альбом або міні-літопис «Історія мого роду (прізвища)», «Я і мої родичі», «Історія моєї родини в історії мого міста (села)» та ін.

Досліджувати свій родовід можна різними методами:

— історичним (історичні дані про рід, роки, точні дати, справжні факти, а не легенди);

— біографічним (збір інформації про предків: де жили, чим займались, цікавились);

— інформаційним (бесіда, інтерв'ю, опитування старших поколінь родини, аналіз зібраних даних).

Під час роботи зі створення свого родоводу варто дотримуватись деяких рекомендацій.

Бесіди, спілкування з рідними, батьками, старшими сестрами чи братами, бабусями, прабабусями, дідусями, прадідусями, дядьками, тітками, сусідами, іншими родичами та знайомими. Найбільш уважно потрібно записувати прізвища, імена, по батькові, прізвиська предків.

Запис спогадів старшого покоління у зошит чи альбом, на диктофон, збирання фотографій, їхніх підписів, якщо є — щоденників, документів, листів, аудіо-, кінозаписів. Складання всіх матеріалів у папку (домашній архів).

Запис своїх власних спогадів про батьків, дитинство.

Оформлення записів у певній послідовності, використання схем, таблиць, доповнення таких матеріалів по можливості своїми ілюстраціями.

Перенесення накопиченої інформації в електронну форму, сканування фотографій. Збереження такої інформації в певній папці.

Існує багато варіантів оформлення родинного дерева.

Можна представити дерево свого роду малюнком на папері. Найчастіше родовідне дерево зображують у вигляді дуба, пальми, куща винограду чи троянди, які цінують за довговічність, красу крони і деревини, плоди і квіти. Символічно всі ці ознаки переносились на представників роду. Родинне дерево зображують також схематично у вигляді таблиці, старовинного сувою (скрученого у трубку паперу). Зовсім по-іншому виглядає оформлення родоводу у вигляді кола. Коловий родовід дає можливість бачити свої головні родові корені, справа — по батьковій лінії, зліва — по материнській.

У минулі часи існувала традиція вишивання дерева родоводу на рушнику. Найчастіше дерево роду зображали п'ятьма гілками. Нижні символізували дальших предків — прадіда, прабабу, які уже померли, тому гілки схилені донизу. Інші три гілки, тягнулися вгору, символізували дідів, батьків та дітей. На цих гілках можна вишивати ягідки, вусики і плоди. Такі вишивки-рушники є оберегами свого роду.

Яскравий зменшений варіант родовідного дерева, оформлений у рамочку, може стати гарним подарунком твоїм рідним.

Робота зі створення свого родинного дерева потребує уважності й відповідальності. Варто уявляти себе при цьому (і це є дійсно так) дослідником, матеріали якого чекають у майбутньому. Якщо робота зі створення родовідного дерева тебе зацікавила, ти можеш її продовжити у вигляді складання книги історії твоєї сім'ї. Найповніше дослідження родоводу можна представити у вигляді книги роду.

Пропонуємо зразки складання родознавчих досліджень.

- Я — моя історія (яскраві спогади з дитинства, мої подорожі, мрії).
- Мої корені.
- Мої батьки (імена, прізвища, дати народження, рід мами і тата, де жила родина, назва роду, хто за спеціальністю мама і тато, де працюють).
- Мої рідні (брати, сестри).
- Мої дідусі, бабусі.
- Мої дядьки, тітки, їхні діти.
- Родинні фотографії.
- Родинний календар (січень — грудень, дати народження).
- Про моїх предків (географія проживання моїх родичів в Україні й світі (де жили мої предки: село, місто; можна зобразити це на карті, зробивши помітки різними кольорами, в майбутньому ти зможеш відвідати ці місця, з якими пов'язана історія твоєї сім'ї, познайомитись з родичами або провідати їх; зазнач, з якого часу твоя сім'я живе в Києві і на Київщині); правила мого роду: заборони, легенди, бабусині рецепти, родинні лікувальні рецепти, характерні риси мого роду (наприклад, кремезні, працьовиті).

- Те, що мене поєднує з моїми коренями: традиції, мова, віра, пісні мого роду, наші реліквії (картини, прикраси, одяг, предмети домашнього вжитку).

Досліджуючи родовід, необхідно пам'ятати, що генеалогія формується за чоловічою лінією (так зберігається прізвище; чоловік завжди залишається зі своїм прізвищем, а жінка, одружившись, має право своє прізвище змінити і взяти прізвище чоловіка).

Під час заповнення літопису родоводу доцільно вживати терміни спорідненості та свояцтва.

Крім дерева родоводу, цікаво було б спробувати створити герб своєї сім'ї, дослідити історію своєї родини в історії міста (села), в якому живеш.

Цікава інформація

У 2012 р. нащадок Тараса Шевченка Микола Лисенко видав книгу «Коріння Шевченкового роду» (рис. 1). Сам автор зазначав: «Мушу зауважити, що нахил до записування спогадів і цікавість до власного родоводу виявилися досить давно у багатьох моїх родичів Шевченків».

Мета цього видання — зберегти відомості про пращурів (родину Тараса Шевченка), передати ці знання наступним поколінням. Ця книга стала наочним прикладом заохочення інших не лінуватися в суєті повсякденних клопотів і прав зберегти пам'ять про своїх предків. Нехай

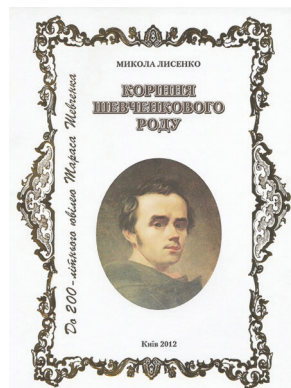

Рис. 1

Рис. 2

то буде систематизовано і записано на папері, компакт-диску, зафіксовано на фото-, відеоплівці чи в цифровому форматі.

Праця «Коріння Шевченкового роду» занесена до Книги рекордів України в номінації «Найбільше генеалогічне дерево» (1310 осіб) (рис. 2).

ДОДАТОК 2

Матеріали для підготування статті «Вулиці нашого міста», «Вулицями стародавнього Києва»

*Місто, премісто, прамісто моє!
Сстійбище людське з асфальту й бетону.
Як там не буде, а все-таки є
той силует у вікні золотому!
Ось я проходжу, і ось я пройду,
Може, й навік, але справа не в тому —
Тільки б не танув, як тінь на льоду,
той силует у вікні золотому!
Скільки душа прориває тенет!
З моря і суші — додому, додому!
Там, де у мене є той силует,
той силует у вікні золотому!*

Ліна Костенко

Якщо ти зацікавлений, щоб про твоє місто, село, вулицю дізналися й інші, тоді спробуй написати замітку в газету або коротке повідомлення для радіо- чи телепередачі.

Користуйтеся такою схемою: виберіть тему, яка зацікавить усіх, пам'ятайте, що багато залежить від заголовка; пошук інформації (у бібліотеці, під час спілкування з рідними, сусідами); пишть, звіривши ретельно факти (дати, назви, цифри, прізвища); продумайте послідовність викладу думок (план); розповідайте не про все потроху, а про найважливіше; дотримуйтеся відповідного стилю і типу мовлення; пишть грамотно, дотримуйтеся абзаців; пам'ятайте про вимоги до мовлення та правил спілкування. Звертаємо увагу на те, що всіх цікавить перевірена правдива інформація, доповнена історичними фактами, легендами.

Орієнтовні запитання

- Яку назву має твій район, вулиця, звідки пішли ці назви?
- Скільки років, століть має твій район, вулиця?
- Чи змінювалися з часом назва твого району, вулиці?
- А як би ти хотів (ла) назвати свій район, вулицю?
- Чи є у тебе улюблене місце у твоєму районі, вулиці (парк, дитячий майданчик)?
- Які пам'ятники, пам'ятні дошки, будинки з цікавою архітектурою розташовані на території, яку ти досліджуєш?
- Якби ти був (ла) архітектором, як би ти спроектував (ла) свою вулицю?

Похвала своїй вулиці

Моя вулиця носить ім'я Лесі Українки — української письменниці, культурного діяча, перекладача.

Моя люба вулице! У тобі є все: і старовина, і асфальт, і суперсучасність. А скільки красивих і добрих людей живе й працює на цій вулиці!

Щодня я крокую цією вулицею разом з усіма, поспішаючи до школи чи на спортивний майданчик, у кіно чи на зустріч з друзями. Мені подобаються дерева, посаджені обабіч вулиці, скверик і пам'ятник Лесі Українці. А найважливіше — усміхнені, привітні люди, які поспішають у своїх справах...

Інформація для ознайомлення. У Києві є «Музей однієї вулиці», який створений для того, щоб розкривати загадки і приховані факти з історії Андріївського узвозу — однієї з найбільш незвичайних і обов'язкових для відвідування вулиць у столиці України. «Музей однієї вулиці» розташований у мініатюрному й затишному будинку, екскурсія яким те саме, що мандрівка машиною часу. Тут зібрано безліч старовинних документів, пам'яток, реліквій, незвичайних предметів, кожен з яких містить свою власну частинку історії про цю вулицю і її жителів. У процесі вивчення експозиції відвідувачі дізнаються багато нових байок і цікавих фактів, пов'язаних з Андріївським узвозом.